

კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტი

ხელნაწერის უფლებით

ქეთევან ჯოჯიშვილი

სამხრეთ კავკასიის ქვეყნების პოლიტიკური პროცესების

გენდერული ასპექტი

პოლიტიკის მეცნიერების დოქტორის აკადემიური

ხარისხის მოსაპოვებლად

წარმოდგენილი დისერტაციის

ავტორეფერატი

თბილისი, 0141, საქართველო

2022

სამეცნიერო ნაშრომი შესრულებულია კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის სოციალურ მეცნიერებათა ფაკულტეტის პოლიტიკის მეცნიერების სადოქტორო საგანმანათლებლო პროგრამაზე.

სამეცნიერო ხელმძღვანელი:

თამარ კიკნაძე

პოლიტიკის მეცნიერების დოქტორი, კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

ოფიციალური რეცენზენტები:

ქეთევან ჯიჯეიშვილი

პოლიტიკის მეცნიერებათა დოქტორი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

ეკა ბერაია

ამერიკათმცოდნეობის დოქტორი, კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის ასისტენტ-პროფესორი

დისერტაციის დაცვა შედგება 2022 წლის 31 იანვარს, 14:00 საათზე, კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის სოციალურ მეცნიერებათა ფაკულტეტის პოლიტიკის მეცნიერების სადოქტორო საგანმანათლებლო პროგრამის სადისერტაციო საბჭოს სხდომაზე.

მისამართი: 0141, თბილისი, ჩარგლის ქუჩა N 73, კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის პირველი კორპუსი, 305-ე აუდიტორია.

დისერტაციის გაცნობა შესაძლებელია კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკაში.

სადისერტაციო საბჭოს მდივანი: კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი პეტრე მამრაძე.

ნაშრომის ზოგადი დახასიათება

თემის აქტუალურობა: თანამედროვე მეცნიერებაში ტერმინი „გენდერი“ (gender), სქესის (sex) ბიოლოგიური გაგებისაგან განსხვავებით, სქესის სოციალური ფენომენისა და სოციოლოგიური დისკურსის აღსანიშნავად იხმარება. იგი საზოგადოების სოციალური სტრუქტურის ერთ-ერთი საბაზისო განზომილებაა, რომელიც სხვა კულტურულ და სოციალურ-დემოგრაფიულ მონაცემებთან ერთად (რასა, ასაკი, ეთნოსი, სტრატა) აყალიბებს სოციალურ სისტემას. ეს არის გარკვეულ კულტურაზე დაფუძნებული, მამაკაცებსა და ქალებს შორის საზოგადოების, ძირითად სოციალურ ინსტიტუტებში კონსტრუირებული სოციალური ურთიერთობების ფუნდამენტური მაჩვენებელი.

აღსანიშნავია, რომ გენდერული როლების განსაზღვრა სუბიექტურია და კონკრეტულ-ისტორიულ ხასიათს ატარებს. თითოეულ საზოგადოებას აქვს თავისი ჩვეულებები, ტრადიციები და ნორმები, რომლებიც სოციალურ-სქესობრივ როლებს განსაზღვრავს. დღეს გენდერული ურთიერთობები განიხილება, როგორც მამაკაცებსა და ქალებს შორის საზოგადოებრივი ცხოვრების სხვადასხვა სფეროში (მართვის, პოლიტიკურ, ოჯახის და სხვ.) არსებული ურთიერთობების ერთ-ერთი ყველაზე უფრო მნიშვნელოვანი ასპექტი.¹

საზოგადოებაში ქალთა დისკრიმინაციის მიზეზებისადმი გენდერული მიდგომის ტრადიცია, რომელიც სქესის ბიოლოგიური და ანატომიური თავისებურებების გარდა, მოიცავს მის სოციოკულტურულ ასპექტებსაც, XX საუკუნის 70-იანი წლებიდან დამკვიდრდა.² დასავლეთის თანახმად, ამ თეორიული მიდგომის ფუძემდებლად ითვლება ფრანგი ფილოსოფოს-ეგზისტენციონალისტი სიმონა დე ბოვუარი, რომელმაც გენდერულ თეორიას საფუძველი ჩაუყარა თავის ნაშრომში „მეორე სქესი“. სწორედ აქ დადგა დღის წესრიგში პირველად საკითხი კულტურაში ფემინურის - ქალურის დათრგუნვის შესახებ. ხაზგასმულია, რომ საზოგადოებრივი მენტალიტეტი აკანონებს და ამკვიდრებს მამაკაცურს (მასკულინურს), როგორც პოზიტიურ კულტურულ ნორმას,

¹ კიკნაძე თ., დონაძე ნ. „გენდერი - სოციალური და პოლიტიკური სწავლებანი“. თბილისი: სოციალურ მეცნიერებათა ცენტრი, 2006, გვ. 3

² წურწუშია მ. „პოლიტიკურ პროცესებში ქალთა მონაწილეობის შემაფერხებელი ფაქტორები (ექსპერტული ანალიზი საქართველოს მაგალითზე)“. ჟურნალი „პოლიტოლოგისი“, თბილისი, 2019, გვ. 95

ხოლო ქალურს (ფემინურს, ანუ ნეგატიურს), როგორც ნორმიდან გადახრას.³ ქებით მიღეთი თავის ნაშრომში „სექსუალური პოლიტიკა“ ავითარებდა სიმონა დე ბოვუარის ნააზრევს და წერდა კულტურაში ფემინურის დათრგუნვაზე, როგორც პატრიარქატის სოციალურ პოლიტიკაზე. ქებით მიღეთის გაგებით, პატრიარქატი არის ოჯახური, იდეოლოგიური, პოლიტიკური სისტემა, რომელშიც ქალური ყოველთვის მამაკაცურს არის დამორჩილებული. ქალების დათრგუნვა მომდინარეობს არა ბიოლოგიური განსხვავებიდან, არამედ ფემინურის, როგორც მეორადის სოციალურად დაკანონებიდან, პოლიტიკა სოციალური ძალაუფლების პარადიგმაა, რომელიც მოწოდებულია პატრიარქატის წესების შესაბამისად გააკონტროლოს ქალური სუბიექტურობა.

თუმცა სამხრეთ კავკასიის ქვეყნების დღის წესრიგში გენდერული საკითხებით დაინტერესება მხოლოდ დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ, XX საუკუნის 90-იანი წლებიდან, დაიწყო. აღსანიშნავია, რომ ამ პერიოდისთვის დამახასიათებელია მნიშვნელოვანი პოლიტიკური და სოციალური გარდაქმნები. პოსტსაბჭოთა პერიოდის თანმდევი კრიზისული გარემო აქტუალურობას სძენს ქალების ჩართულობას სოციალურ და პოლიტიკურ პროცესებში. იგულისხმება, ქალების მაქსიმალურად ფართო ასპარეზი და აქსიოლოგიურ ასპექტებთან დაკავშირებული კონკრეტული გამოვლინებები.⁴

ზემოაღნიშნული პროცესების გენდერულ მეთოდოლოგიაზე დაყრდნობით გაანალიზება გარკვეული ტექნოლოგიების შექმნის საწინდარი გახდება, რაც, თავის მხრივ, განაპირობებს ქალის რესოციალიზაციას, საზოგადოებაში ქალის როლისა და სტატუსის პოზიტიურ გარდასახვას და ინოვაციური მნიშვნელობის სტრატეგიების ჩამოყალიბებას.⁵

სამხრეთ კავკასიის ქვეყნებში გენდერული თანასწორობის საკითხის აქტუალურობას წინ უძღოდა დემოკრატიული პროცედურების ინსტიტუციონალიზაციისა და მასობრივ ცნობიერებაში ლიბერალურ-დემოკრატიული

³ Бовуар С. „Второй пол“. М., „Наука“, 1995, стр. 78

⁴ კვიციანი თ. „თანამედროვე საზოგადოების სოციალურ-პოლიტიკური ტრანსფორმაციის გენდერული ასპექტი (80-90-იანი წლების საქართველოს მაგალითზე)“. თბილისი, 2003, გვ. 5

⁵ Parsons T., Bales R. „Family, socialization and interaction process“. The Free Press, 1955, p. 8

ნორმებისა და ღირებულებების დამკვიდრება.⁶ ამასთან, დემოკრატიული სახელმწიფოს მშენებლობის ერთ-ერთი აუცილებელი კომპონენტია გენდერული ბალანსის დაცვა. ვინაიდან სამხრეთ კავკასიის ქვეყნების მოსახლეობის ნახევარზე მეტს ქალები წარმოადგენენ, სამართლიანობა მოითხოვს, რომ ისინი სათანადოდ წარმოდგენილნი იყვნენ გადაწყვეტილების მიმღებ ორგანოში. უფრო მეტიც, გენდერული თანასწორობა არის კეთილდღეობის ორგანული ნაწილი. საზოგადოებას და პოლიტიკურ სფეროს მნიშვნელოვანი ზიანი ადგება ქალთა პასიურობით, რადგან მათ ახალი ხედვებითა და ღირებულებებით შეუძლიათ პოლიტიკური პროცესების გამდიდრება.

საქართველოს, სომხეთისა და აზერბაიჯანის საკანონმდებლო თუ აღმასრულებელ ორგანოებში გადაწყვეტილებების მიმღებ დონეზე ქალთა მონაწილეობის მაჩვენებელი შესამჩნევად დაბალია (როგორც ცენტრალურ, ისე ადგილობრივ ხელისუფლების დონეზე). საზოგადოებრივი მენტალიტეტის და წლობით დამკვიდრებული გენდერული როლების აღქმის დამსახურებაა ქალთა დაბალი ჩართულობა პოლიტიკაში. ეს არის მენტალური პრობლემა. საზოგადოებრივი სტერეოტიპები გენდერული საკითხების შესახებ ერთგვარ წინაღობად გვევლინება ქალთა პოლიტიკური კარიერის დაწყების გზაზე.⁷ გარდა ამისა, კონტექსტური ფაქტორები - რელიგიური ფუნდამენტალიზმი, მილიტარიზმის ზრდა ქმნის განსაკუთრებით ძლიერ საფრთხეს ქალთა თავისუფლებისა და უფლებებისათვის.⁸

პოლიტიკური ცხოვრება სტრუქტურირდება მასკულინური მოდელის საფუძველზე, სადაც მამაკაცები არიან პოლიტიკური თამაშის წესების მდგენელი, აგრეთვე ხშირად ქალების გარკვეულწილად დელეგირებასაც ახორციელებენ. ისტორიულად ჩამოყალიბდა სოციალური წესრიგი, სადაც მამაკაცები დომინირებენ. პოლიტიკოსის სტერეოტიპული მოდელი იქმნება მასკულინური სტანდარტის საფუძველზე, რაც ქალი ლიდერის გარკვეულ ტრანსფორმაციას განაპირობებს. იგი ყალიბდება „მამაკაცური“ სტანდარტის საფუძველზე, რაც განსაზღვრავს ხელმძღვანელი ქალების ქცევის მანერასა და ჩაცმულობას, რომელიც თავისებურ სახეცვლილებას

⁶ წურწუშია მ. „პოლიტიკურ პროცესებში ქალთა მონაწილეობის შემაფერხებელი ფაქტორები (ექსპერტული ანალიზი საქართველოს მაგალითზე)“. ჟურნალი „პოლიტოლოგისი“, თბილისი, 2019, გვ. 91

⁷ საზოგადოებრივი დამოკიდებულებები გენდერულ თანასწორობაზე პოლიტიკასა და ბიზნესში, კვლევის ანგარიში. თბილისი: UNDP Georgia, 2013, გვ. 50

⁸ გამსახურდია ვ. „ქართველთა ეთნიკური იდენტობის ასპექტებისა და სტრუქტურის კვლევა მოდერნულ კონტექსტში“. თბილისი: უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2016, გვ. 121

განიცდის და ერთგვარად „მასკულინიზებული“ ხდება. ვინაიდან მსოფლმხედველობრივი კლიმატი და ღირებულებითი გარემო პატრიარქალურია, ქალების ეპიზოდური გამოჩენა მაღალ ეშელონებში რეალობას ვერ ცვლის.

საზოგადოებაში არსებობს ღრმად გამჯდარი სტერეოტიპი, რომ ქალები, მამაკაცებთან შედარებით, ნაკლები პოლიტიკისთვის საჭირო უნარ-ჩვევებითა და კომპეტენციით გამოირჩევიან. შესაბამისად, ასეთი მიდგომა გვევლინება ერთგვარ ინდიკატორად, რომელიც ქალთა თვითშეფასების დონის განმსაზღვრელია. საკუთარ თავში დაურწმუნებელ ქალებს უჭირთ სვლა პოლიტიკური კარიერის კვალდაკვალ, რაც, უპირველეს ყოვლისა, იწვევს ქალის შემოქმედებითი უნარის გაუთვალისწინებლობასა და არასრულფასოვან გამოყენებას, რითაც საზოგადოება მნიშვნელოვან ადამიანურ რესურსს კარგავს.⁹

საზოგადოებაში ქალების მიმართ უფრო მკაცრი მორალური სტანდარტები ვლინდება და მათ გაცილებით მაღალ მოთხოვნებს უწესებენ, ვიდრე მამაკაცებს, რაც იწვევს ქალის პოლიტიკურ საქმიანობაში ჩართვის კლებას და, რაღა თქმა უნდა, მათ „მეორეხარისხოვან მოქალაქეებად“ ჩამოყალიბებას.¹⁰ ამდენად, მამაკაცები მნიშვნელოვან ადგილს იკავებენ ძალაუფლებისა და ბიუროკრატიული პირამიდის მიმართულებით, პოლიტიკური საქმიანობის წინა პლანზე. მათთან ერთად „ვერტიკალური მოძრაობის ლიფტში“ ქალები ნაკლებად ჩნდებიან.

ქალის პოლიტიკაში მონაწილეობას აფერხებს ოჯახისა და გარემომცხოვრების მხარდაჭერის ნაკლებობა, რაც, როგორც წესი, იწვევს ქალის მთელი დროის და ენერჯის ოჯახის მიმართულებით ხარჯვას და, შესაბამისად, ისინი ვეღარ ახერხებენ პოლიტიკაში წასვლასა და მნიშვნელოვანი ნაბიჯების გადადგმას.¹¹ ქალებს პოლიტიკური კარიერის გასაკეთებელი დრო არ რჩებათ, რადგან ისინი ორმაგად დატვირთულნი არიან, რაც გამოიხატება მათი ოჯახში და საზოგადოებრივ ასპარეზზე მოღვაწეობით.¹²

⁹ წურჭუმიძე მ. „საქართველოში ქალთა არასამთავრობო ორგანიზაციების როლი სამოქალაქო საზოგადოების ჩამოყალიბების პროცესში“. კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტი, თბილისი, 2020, გვ. 65

¹⁰ ხომერიკი ლ. „გენდერი და პოლიტიკა“. თბილისი: სოციალურ მეცნიერებათა სერია, 2006, გვ. 71

¹¹ გენდერული თანასწორობა და საარჩევნო ადმინისტრაცია: საუკეთესო გამოცდილების სახელმძღვანელო. საარჩევნო სისტემების საერთაშორისო ფონდი, (IFES). თბილისი, 2014, გვ. 27

¹² სერპი ლ. „ქალი პოლიტიკაში, ფოკუსჯგუფების კვლევის შედეგები“. საარჩევნო სისტემების საერთაშორისო ფონდი. თბილისი, 2012, გვ. 25

ქალთა პოლიტიკურ წინსვლას ხელს უშლის ფინანსური კეთილდღეობის არამდგრადობა. ამასთანავე, ქალები სხვადასხვა წინააღმდეგობებს აწყდებიან წინასაარჩევნო კამპანიის ჩასატარებლად სახსრების მოზიდვის კუთხით, რადგან სპონსორები ყოველთვის შიშობენ ქალი პოლიტიკოსების დაფინანსებას და მათზე ინვესტიციის გაკეთებას, რაც, თავისთავად, წარმოშობს არათანაბარ ფინანსურ სასტარტო პირობებს.

მიუხედავად იმისა, რომ ბოლო პერიოდში საქართველოს, სომხეთისა და აზერბაიჯანის მთავრობა მიზანმიმართულია გენდერული ბალანსის დაცვისკენ და ამის დასტურად გვევლინება საკანონმდებლო ბაზის შექმნა, ექსპერტები მიიჩნევენ, რომ საჭიროა ქალთა პოლიტიკაში დაწინაურების ხელშემწყობი კანონმდებლობის ჩამოყალიბება და რეალიზაცია, ამასთან, მონიტორინგის მექანიზმების ინსტიტუციონალიზაცია.¹³

პოლიტიკაში ქალთა მონაწილეობის გაზრდის მიზნით, საჭიროა გარკვეული მექანიზმების ქმედებაში მოყვანა. კერძოდ, გენდერული ცნობიერების ამაღლება, სახელმწიფო პოლიტიკის შემუშავება, გენდერულად მგრძობიარე კანონის და ინსტიტუციონალური მექანიზმების შექმნა. გარდა ამისა, აუცილებელია სპეციალური მხარდამჭერი ზომების შემოღება. მაგალითად, კვოტირების პრინციპის გამოყენება და ქალთა წახალისების მიზნით პოლიტიკური პარტიების დაფინანსება, რაც ქალთა გააქტიურების შესაძლებლობას შექმნის გადაწყვეტილების მიღების პროცესში.

თუ მხედველობაში მივიღებთ თანამედროვე საქართველოს, სომხეთისა და აზერბაიჯანის პოლიტიკური აზრის მდგომარეობას და იმ ფაქტს, რომ გენდერული გამოკვლევები და ტექნოლოგიები, რომლებიც საზოგადოებრივ ცხოვრებაში ქალთა მოქალაქეობრივი და პოლიტიკური მონაწილეობის შემსწავლელ მიდგომას წარმოადგენს, ფაქტობრივად, სულ უფრო დიდ ადგილს იკავებს საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ თეორიებში და განიხილება არა მხოლოდ ქალთა ფორუმების, არამედ გაეროს კომისიისა და გენერალური ასამბლეის გადაწყვეტილებათა დონეზე, ხდება მათი ინსტიტუციონალიზაცია და საერთაშორისო აქტებით გამყარება, თეორიული კონცეფცია და თავად დისერტაციის თემა შედარებით ახალი და მეტად აქტუალურია.

¹³ ჩხეიძე თ. „სამხრეთ კავკასია პოლიტიკაში ქალთა მეტი ჩართულობისათვის მზადაა“. 2010, გვ. 1. იხ. [HTTP://NETGAZETI.GE](http://netgazeti.ge), უკანასკნელად იქნა გადამოწმებული 06.01.2019.

სადისერტაციო ნაშრომის აქტუალობა განპირობებულია ქალის როლითა და მნიშვნელობით თანამედროვე პოლიტიკური პროცესების სტრუქტურაში, რომელიც მოწოდებულია უზრუნველყოს სახელმწიფოსა და პოლიტიკური სისტემის მდგრადი განვითარება. ადეკვატური რეაგირება მოახდინოს ქვეყნის საზოგადოებრივ-პოლიტიკური განვითარების გზაზე არსებულ სენსიტიურ გამოწვევებზე.

თანამედროვე სამოქალაქო საზოგადოების ტრანსფორმაციის პირობებში მისი შემადგენელი კომპონენტი ხდება გენდერული თანასწორობა, რაც განაპირობებს გენდერული თანასწორობის მოვლენის თეორიულ-მეთოდოლოგიურ კონტექსტში შესწავლას. შესაბამისად, აქტუალურია ნაშრომები, რომლებიც იკვლევენ გენდერული თანასწორობის არსს, სახელისუფლებო და მმართველობითი ფუნქციების რეალიზების მექანიზმების კონტექსტში, რადგანაც, არცთუ იშვიათად, სწორედ ქალის მიერ შედეგზე ორიენტირებულ ქმედებებზეა დამოკიდებული სახელმწიფოსა და პოლიტიკური სისტემის ფუნქციონირების ეფექტურობა.

მიუხედავად სამხრეთ კავკასიის რეგიონის ქვეყნების სახელმწიფო სტრუქტურების მიერ გაწეული ძალისხმევისა, ქალთა დისკრიმინაციის პრობლემა საზოგადოებაში კვლავ გადაუჭრელი და აქტუალურია. ზემოთქმულიდან გამომდინარე მნიშვნელოვანი და აქტუალურია იმის გარკვევა, თუ რამდენად ეფექტურად ასრულებს სახელმწიფო დასახულ მიზნებს, რა ფაქტორები ახდენს აღნიშნულ პროცესზე ზეგავლენას და რა არის ის ძირითადი მიზეზები და წინააღმდეგობები, რის გამოც სახელმწიფოს მიერ გაწეული ძალისხმევის მიუხედავად, გენდერული უთანასწორობის პრობლემის ადეკვატური შეფასება და მისი მოგვარების პრიორიტეტულ მიმართულებად გადაქცევა სახელმწიფო დონეზე ვერ ხერხდება.

აღნიშნული პრობლემის აქტუალობამ, მისმა არასაკმარისმა გაშუქებამ ქართულ სამეცნიერო ლიტერატურაში, განაპირობა სადისერტაციო თემის შერჩევა და კვლევის მიმართულება.

კვლევის მიზანი და ამოცანები

კვლევის ძირითადი მიზანია პოლიტიკური პროცესების გენდერული ასპექტის ანალიზი სამხრეთ კავკასიის ქვეყნებში. კერძოდ, საქართველოს, სომხეთისა და აზერბაიჯანის მაგალითზე გენდერული პრობლემების თავისებურებების შესწავლა პოლიტიკურ პროცესების ფონზე, რაც, თავისთავად, თითოეული სახელმწიფოსთვის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია დემოკრატიულ ღირებულებების ზიარების გზაზე, აგრეთვე არსებულ ნაშრომში შედარებითი ანალიზის მეთოდის გამოყენება, რაც ხელს შეუწყობს სამხრეთ კავკასიის ქვეყნების პოლიტიკურ პროცესებში მოღვაწე ქალების წინაშე არსებული ბარიერებისა თუ გამოწვევების თავისებურებების გამოვლენასა და ანალიზს, რაც ცხადია, დიდწილად, ქართველი, სომეხი და აზერბაიჯანელი ხალხის კონსერვატიული, ტრადიციებისა და კულტურულ ფასეულობებზე დაფუძნებული მსოფლმხედველობით აიხსნება. ამასთანავე, გარკვეული თეორიული კონცეფციებისა და რეკომენდაციების შემუშავება, რომლებიც ხელს შეუწყობს სამხრეთ კავკასიის ქვეყნების თანამედროვე საზოგადოების სოციალურ-პოლიტიკურ პროცესებში ქალების მონაწილეობის პრაქტიკულ რეგულირებას სახელმწიფოებრივ-სამართლებრივ დონეზე.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, იკვეთება შემდეგი ამოცანები, რომლის გადაჭრას ისახავს მიზნად წინამდებარე ნაშრომი. ესენია, საქართველოს, სომხეთისა და აზერბაიჯანის მაგალითზე:

- თეორიულ-მეთოდოლოგიური პრინციპების განხილვა და გენდერული კვლევის კონცეპტუალური საფუძვლების განსაზღვრა;
- ტრადიციული საზოგადოებიდან განახლებადისკენ ანუ გარდამავალ პერიოდში მყოფ საზოგადოებაში ქალის პოლიტიკური სტატუსისა და როლის დახასიათება და ამ მოვლენის, როგორც საერთო დემოკრატიული პროცესის დინამიკის გამოვლენა სამხრეთ კავკასიის მაგალითზე;
- დასავლეთის დემოკრატიებისა და პოსტსაბჭოთა საქართველოს, სომხეთისა და აზერბაიჯანის საზოგადოებების კომპარატიული ანალიზის საშუალებით სოციალურ-პოლიტიკურ პროცესებში ქალების მონაწილეობის დამახასიათებელი ნიშან-თვისებების გამოვლენა;

- სამხრეთ კავკასიის ქვეყნების ქალების მიმართ გატარებული სამართლებრივი და რეალური პოლიტიკის გაანალიზება და მისი ევოლუცია;
- თანამედროვე საზოგადოებაში ქალთა პოლიტიკური აქტივობის აღქმის თავისებურებების შესწავლა საქართველოს, სომხეთისა და აზერბაიჯანის მაგალითზე;
- პოლიტიკური ინსტიტუტებისა და პოლიტიკური პროცესების როლის განსაზღვრა საზოგადოების მენტალური და ღირებულებითი ორიენტაციის ცვლილების დინამიკაში;
- გარკვეული რეკომენდაციების შემუშავება გენდერული თანასწორობის უზრუნველსაყოფად და პოლიტიკურ პროცესებში ქალთა წინაშე არსებული გამოწვევების დასაძლევად.

სადისერტაციო ნაშრომის ძირითადი საკვლევი კითხვებია:

- რა როლი ეკისრებათ ქალებს თანამედროვე პოლიტიკურ პროცესებში და რა სახის მექანიზმები არსებობს მათი როლის გასაზრდელად?
- როგორია ქალის ისტორიული როლი რეტროსპექტულ ჭრილში საქართველოში, სომხეთსა და აზერბაიჯანში?
- რატომ გახდა სამხრეთ კავკასიის რეგიონში გენდერული საკითხი ცივი ომის შემდეგ აქტუალური და როგორ შეიცვალა პოსტბიპოლარულ სამყაროში ქალის როლი?
- რა თავისებურებები არსებობს თანამედროვე საზოგადოებაში ქალთა პოლიტიკური აქტივობის აღქმისას საქართველოში, სომხეთსა და აზერბაიჯანში და რამდენად მნიშვნელოვანია ეროვნული პოლიტიკური კულტურის როლი ქვეყნების გენდერული პოლიტიკური ცხოვრების აღქმის პროცესის დროით და სივრცობრივ ასპექტში?
- არსებობს თუ არა ისეთი მექანიზმი, რომელიც ერთობლივი გზით ქალთა პრობლემების მოგვარებას უზრუნველყოფს სამხრეთ კავკასიის რეგიონში?

საკვლევი თემის სპეციფიკიდან გამომდინარე, **ნაშრომის ჰიპოთეზა შემდეგნაირად ჩამოვყალიბეთ:**

ისტორიულად ქალთა როლი სამხრეთ კავკასიის ქვეყნების განვითარებაში ძალიან მნიშვნელოვანია. თავის მხრივ, მათ დიდი დამსახურება მიუძღვით, როგორც ამ ქვეყნების პოლიტიკური პროცესების მართვაში, ამასთან, მატერიალური და სულიერი კულტურის შექმნასა და დაცვაში, მაგრამ თანამედროვე ეტაპზე პოლიტიკურ პროცესებში ჩართული ქალების დეფიციტია და, როგორც წესი, დგება მათი პოლიტიკაში მონაწილეობის ხელშეწყობის აუცილებლობა. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს, სომხეთისა და აზერბაიჯანის მთავრობამ გაატარა არაერთი პოზიტიური ცვლილება გენდერული თანასწორობის სტრატეგიის შემუშავებისა და განხორციელების თვალსაზრისით, ანდა იკისრა საერთაშორისო ვალდებულებები, გენდერული თანასწორობის დაცვასა და ქალთა მიმართ ყველა ფორმის დისკრიმინაციის აღმოფხვრას სჭირდება მეტი ძალისხმევა. თვალსაჩინოა, სამთავრობო სტრუქტურების ამბივალენტური ხასიათი - ერთი მხრივ, დეკლარირებული მხარდაჭერა, მეორე მხრივ, არასაკმარისი პოლიტიკური ნება რეალური ცვლილებების განსახორციელებლად.

კვლევის საგანი და ობიექტი

კვლევის ობიექტი - სამხრეთ კავკასიის ქვეყნების თანამედროვე საზოგადოების სოციალურ-პოლიტიკური ცხოვრების გენდერული ასპექტი.

კვლევის საგანი - ქალის როლის ევოლუციის ისტორიული ეტაპების პოლიტიკური მიმართულებით შესწავლა და საქართველოს, სომხეთისა და აზერბაიჯანის პოლიტიკურ პროცესებზე დაკვირვება. ამასთანავე, მიმდინარე სოციალურ და პოლიტიკურ პროცესებში ქალის როლისა და სტატუსის ცვლილებების ძირითადი ტენდენციების დადგენა და იმ სოციალურ-პოლიტიკური დეტერმინანტის სპეციფიკის გამოვლენა, რომელიც განსაზღვრავს ქალების სოციალურ და პოლიტიკურ მდგომარეობას, განწყობილებასა და ცხოვრებისეულ სტრატეგიას.

ნაშრომის მეცნიერული სიახლე

ა) სადისერტაციო ნაშრომის მეცნიერულ სიახლეს წარმოადგენს სამხრეთ კავკასიის ქვეყნების წარმომადგენელ ქალთა პოლიტიკური ჩართულობისა და მათი შემაფერხებელი ფაქტორების შედარებითი ანალიზი, რადგან თითოეული ქვეყნის გენდერული პრობლემის ინდივიდუალური კვლევის სიმრავლის მიუხედავად, მათი შედარებითი ანალიზი ამ დრომდე არ განხორციელებულა. მითუმეტეს, რომ საქართველო, სომხეთი და აზერბაიჯანი ერთ გეოპოლიტიკურ სივრცეში მდებარეობს, რაც მათი შედარების მიმართ ინტერესს კიდევ უფრო აღვივებს და სიახლესაც წარმოადგენს. ამასთანავე, მეცნიერულ სიახლეს წარმოადგენს იმ მექანიზმის კვლევა, რომელიც ერთობლივი გზით, ასე თუ ისე, ქალთა პოლიტიკურ პროცესებში ჩართვის პრობლემების მოგვარებას უზრუნველყოფს სამხრეთ კავკასიის რეგიონის ქვეყნებში;

ბ) დამუშავებულია თეორიული კონცეფცია, რომელიც ასაბუთებს მიმდინარე სოციალურ და პოლიტიკურ პროცესებში ქალის როლისა და სტატუსის ცვლილებების ძირითად ტენდენციებს და ახალი მეთოდოლოგიური მიდგომა, რომელსაც საფუძვლად უდევს სოციოგენდერული ურთიერთობები;

გ) ნაჩვენებია სოციალურ-სქესობრივი ასიმეტრიის დონე პოლიტიკურ და მმართველ სტრუქტურებში. ქართული, სომხური და აზერბაიჯანული ტრადიციების ფარგლებში სოციალურ-სქესობრივი როლების სპეციფიკის გათვალისწინებით და ამ სფეროში პიროვნების გენდერულ თვითიდენტიფიკაციაზე დამოკიდებულებით, გამოვლენილია ღირებულებითი ორიენტაციების ტრანსფორმაცია;

დ) ემპირიული კვლევების შედეგებისა და მონიტორინგის საფუძველზე გამოვლენილია იმ სოციალურ-პოლიტიკური დეტერმინანტის სპეციფიკა, რომელიც განსაზღვრავს ქალების სოციალურ-პოლიტიკურ მდგომარეობას, განწყობილებასა და ცხოვრებისეულ სტრატეგიებს;

ე) რეალური პრაქტიკის დამახასიათებელი ნიშანია „ერთგანზომილებიანი ლოგიკა“, რომელიც მიზანმიმართულია პოლიტიკური, ეკონომიკური და სოციალური ცვლილებების ცალ-ცალკე შესწავლისკენ. ყოველივე ეს, ცხადია, ხელს უწყობდა ცოდნის დაგროვებას, მაგრამ ახლა პრობლემის კვლევას ვაწარმოებთ მთლიანობაში, ანუ

ცენტრში მოვათავსოთ ადამიანი, მისი ღირებულებითი ორიენტაციების ცვლილებები და საზოგადოებაში მათი რეალიზაციის ხერხები;

ვ) ჩამოყალიბებული და დასაბუთებულია დასკვნა იმის შესახებ, რომ თანამედროვე საზოგადოების პოლიტიკური კულტურის ამაღლებისთვის გენდერული თანასწორობის მიღწევა აუცილებელი და გარდაუვალი პროცესია, რადგან კულტურა სოციალური მოვლენაა და იცვლება და ვითარდება საზოგადოების განვითარების შესაბამისად. თავის მხრივ, გენდერული თანასწორობის წარმატებით მიმდინარეობა დამოკიდებულია არა მხოლოდ ცხოვრების სოციალურ-პოლიტიკურ და ეკონომიკურ სფეროებში რადიკალურ ცვლილებებზე, არამედ ახალ პრიორიტეტულ ფასეულობებსა და ცხოვრებისეულ სტრატეგიებზე, რომლებიც აქტიურ გავლენას ახდენს საზოგადოებრივ ურთიერთობებზე.

ნაშრომის თეორიული ჩარჩო

სადისერტაციო ნაშრომის შესრულების დროს გამოყენებულ იქნა ყველა წყარო, რომელიც მნიშვნელოვნად მივიჩნიეთ და, რაც მთავარია, დაკავშირებულია დისერტაციის თემატიკასთან. წყაროების შერჩევა მოხდა შემდეგი კრიტერიუმების თანახმად,

- კომპეტენტურობა;
- ინფორმატიულობა;
- ორიგინალური და სიღრმისეული ხედვა;
- ხედვათა მასშტაბურობა;
- ადგილობრივი და საერთაშორისო წყაროები.

დისციპლინათაშორისი მიდგომის გათვალისწინებით, გამოყენებული ლიტერატურის ბაზა კომპლექსური ხასიათის ნაშრომებით არის წარმოდგენილი - პოლიტიკური, სამართლებრივი, ფსიქოლოგიური, სოციოლოგიური კვლევები, რომლებშიც გაშუქებულია ქალთა პოლიტიკური აქტივობის განვითარების ეტაპები, სახელმწიფოს გენდერული ინსტიტუციონალიზებული მექანიზმები, ქალების ქცევის სოციალური და პოლიტიკური ასპექტები.

მნიშვნელოვანი წყარო არის აგრეთვე კონფერენციები, „მრგვალი მაგიდების“ მასალები, პერიოდულ გამოცემებში გამოქვეყნებული სტატიები, კონვენციები, ნორმატიული აქტები, პარლამენტის დადგენილებები, რომლებიც, ძირითადად, შეიცავენ არსებით ინფორმაციას პოლიტიკურ პროცესებში ქალის როლის შესახებ დემოკრატიისა და გენდერული თანასწორობის უზრუნველყოფის პროცესში, აგრეთვე საზოგადოებრივი განწყობების ანალიზის შესახებ.

წყაროთა მნიშვნელოვან ჯგუფს შეადგენს დასავლელ მეცნიერთა - ზ. ფროიდის, კ. იუნგის, გ. ლებონის, კ. ჰორნის, რ. ბენედიქტის ნაშრომები, რომლებიც გვაცნობს წარმოდგენებს ცნობიერების მასობრივი პროცესების შესახებ. განსაკუთრებულად არის გამახვილებული ყურადღება იმ წყაროების დამუშავებაზე, სადაც ახსნილია სოციალური და პოლიტიკური ტრანსფორმაციის ზეგავლენა მასობრივი ცნობიერების ევოლუციის პროცესებზე. ეს გახლავთ ე. ფრომის, გ. მარკუზეს, ე. რეიხის, ჰ. ერტეგა-გასეტის და სხვათა ნაშრომები.

საყურადღებო წყაროთა ჯგუფს შეადგენს - არისტოტელეს, ბ. ფრიდანის, ჯ. ლორბერის, ქ. მილეთის, ნ. ჩომსკის, ა. დე ტოკვილის, თ. ჰობსის, ჯ. ლოკის, ჟ. რუსოს, ჯ. მილის, კ. მარქსის, ლ. დაიმონდის და სხვ. ნაშრომები, რომლებიც რეტროსპექტულად გადმოგვცემენ სამოქალაქო საზოგადოების ფორმირების და მასში გენდერული ასპექტის, ქალთა აქტივობის განვითარების ძირითად ისტორიულ ეტაპებს. ამასთანავე, განსაკუთრებულად არის ყურადღება გამახვილებული იმ წყაროების დამუშავებაზე, სადაც გადმოცემულია საბჭოთა ქალის მდგომარეობა, უპირველეს ყოვლისა კი, მისი ახლებურად გააზრება ცივი ომის დასრულებისა და საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ, რაც გარკვეულ ქაოსთან არის დაკავშირებული. ეს გახლავთ ლ. ეტვუდი, ა. ბებელი, ფ. ენგელსი, გ. ლაპიდუსი, ს. ლი, ე. ჰეიტლინგერი, გ. ლაპიდუსი, ე. ვუდი და სხვათა ნაშრომები.

გენდერული თანასწორობის კონტექსტში, განსაკუთრებული აღნიშვნის ღირსია, იმ მეცნიერთა ნაშრომები, რომელთა საკვლევია სფერო პირდაპირ ბმაშია ჩვენი სადისერტაციო ნაშრომის თემატიკასთან. აღნიშნული კუთხით, განსაკუთრებით გამოვყოფთ - ჯ. ვითნერი, ჰ. სიქსუსი, ქ. პიზანი, მ. უოლსთონკრაფტი, კ. აგრიპა, შ. ფურიე, ა. ს. სიმონი, რ. ოუენი, ფ. ვული, გ. ბოკი, ქ. მილეტი, ს. ბოვუარი, რ. კუკი და ჯ.

გრირი, რომლებიც საერთო გენდერული კანონზომიერების განსაზღვრითა და ქალის მრავალწახნაგოვანი ტიპოლოგიის შესწავლით იყვნენ დაკავებულნი.

თეორიული წყაროების შემდეგი ჯგუფი დაკავშირებული იყო ქართული პრობლემატიკის სპეციფიკასთან დაკავშირებულ ნაშრომებთან და მოიცავდა ისეთ ავტორებს, როგორც არიან ი. ჭავჭავაძე, მ. ჯავახიშვილი, თ. კიკნაძე, ნ. დონაძე, ლ. გაფრინდაშვილი, თ. სახოკია, ლ. სურმანიძე, ე. რუსეკვი, ლ. ზაქარაძე, ფ. ზურიკაშვილი, ჩ. ჯაში, ლ. ნადარაია, დ. ხომერიკი, თ. ჯაფარიძე, ნ. დურგლიშვილი, რაც მეტყველებს ქართველ მკვლევარებში ფემინისტური პრობლემების მიმართ სერიოზულ ინტერესზე. აღნიშნული კვლევები მიზნად ისახავდა პოლიტიკურ სფეროში მოღვაწე ქალების საჭიროებების შესწავლასა და იდენტიფიცირებას, აგრეთვე სათანადო რეკომენდაციების გაცემას.

დისერტაციაში წარმოდგენილია სოციოლოგიური კვლევა, ჩაღრმავებული ინტერვიუების სახით, სადაც მონაწილეობა მიიღეს გენდერის ექსპერტებმა მ. წურწუმიამ, თ. ბაგრატიამ, ე. რუსეკვიმ, ლ. სულეიმანოვამ და მ. არაქელოვამ. მათსადამე, აღნიშნული სოციოლოგიური კვლევა არის მრავლისმთქმელი, რადგან მასში მონაწილეობდნენ ქართველი, სომეხი და აზერბაიჯანელი სპეციალისტები, რაც ნიშნავს, რომ საკითხის შეფასება მოხდა ობიექტური პრიზმიდან.

კვლევის მეთოდოლოგია

სადისერტაციო ნაშრომში სამხრეთ კავკასიის ქვეყნების პოლიტიკური პროცესების გენდერული ასპექტი გაანალიზებულია თეორიულ ჭრილში. ამდენად, ზემოაღნიშნული საკითხის გაანალიზების პროცესში გამოიკვეთა კრიტიკული თეორიების - ფემინიზმის, სოციალური კონსტრუქტივიზმის და მარქსიზმის მიხედვით განხილვის აუცილებლობა. ამასთანავე, მოცემული კვლევის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან თეორიულ საფუძველს წარმოადგენს პოლიტიკოსი ქალების ფორმირების დისკურსული ანალიზი. აღნიშნული თეორიული მოდელი გულისხმობს მედიისა და ქალთა არასამთავრობო ორგანიზაციების მიერ ქალთა სამოქალაქო აქტივობის ამაღლებას, სახელმწიფო სტრუქტურებთან კომუნიკაციის გაღრმავებას. გარდა ამისა,

მნიშვნელოვანია სქესთა სოციალური თეორია, რომელიც აქტიურად ლობირებს სქესთა თანასწორუფლებიანობის რეალიზაციას.¹⁴

დისკურსი არის არგუმენტირებული პოზიციების, შეხედულებების გაცვლა გარკვეული წესების შესაბამისად, რომელიც სამომავლოდ უზრუნველყოფს სოციალურად მნიშვნელოვანი პრობლემების გადაჭრას.¹⁵ გერმანელი მკვლევარი ახიმ ლანდვერი, რომელიც დისკურსს ისტორიული პერსპექტივიდან განიხილავს, თვლის, რომ დისკურსის თეორია იკვლევს სოციოკულტურულ სინამდვილეს - სოციალური, პოლიტიკური, კულტურული, ეკონომიკური და ა.შ. ცხოვრების კონკრეტულ ასპექტებს, რომლებსაც ენობრივი გამოხატვის კონკრეტული თავისებურებები და ფორმა აქვს და ჩვენი ცხოვრების განუყოფელი ნაწილია.¹⁶

დისკურსის ცნება, რომელიც ფრანგი ენის ფილოსოფოსის, მიშელ ფუკოს სახელს უკავშირდება, მოიაზრებს საზოგადოებრივი თვალსაზრისით რელევანტური ცოდნის სტრუქტურების ჩამოყალიბების კოლექტიურ პროცესებსა და ინტერტექსტუალურ კავშირებს საზოგადოებრივ დონეზე.¹⁷

დემოკრატიის დისკურსული თეორიიდან გამომდინარე, სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციებს გააჩნიათ პოტენციალი შექმნან დისკურსული ურთიერთქმედების სივრცე, სადაც შეეძლება გადაწყვეტილების მიღების პროცესის მონიტორინგის განხორციელება, მოქალაქეთა რიგი საჭირობოროტო საკითხების განსჯა და ქალების მარგინალიზებული ჯგუფების გაძლიერების ხელშეწყობა ისე, რომ, რაც მთავარია, მათაც შეეძლოთ პროცესში ჩართვა.¹⁸ აღნიშნული თეორია ლეგიტიმურობას ანიჭებს მოქალაქეთა შესაძლებლობას აწარმოონ დისკუსია ხელისუფლებასთან საჯარო პოლიტიკის გადაწყვეტილებებზე ზეგავლენის მოსახდენად.¹⁹

სქესის სოციალური თეორია სქესთა შორის არსებული ტრადიციული პატრიარქალური ურთიერთობების ევალიტარული ურთიერთობებით შეცვლას

¹⁴ თურმანიძე თ., ურუშაძე ე., დუჩიძე ლ. „საერთაშორისო ურთიერთობების თეორია, ქრესტომათია“ - თბილისი: სამოქალაქო ინიციატივების ინსტიტუტი, 2004, გვ. 44

¹⁵ Котова А., Денисенко В. Делиберативная демократия, обзор концепции Ю. Хабермаса, III международная конференция “Право: современные тенденции” (Краснодар, февраль 2016). Дата публикации: 04.02.2016, стр. 67

¹⁶ Landwehr A. “Historische Diskursanalyse”. Frankfurt, 2008, p. 3-4

¹⁷ Foucault M. “L’archéologie du savoir”. France: Éditions Gallimard, 1969, p. 156

¹⁸ Nanz and Steffek, Global governance, participation and the public sphere, 2004, p. 315

¹⁹ გოგელია ნ. „მარიონ დენჰოფის პოლიტიკური დისკურსის ლინგვისტური ანალიზი“. თბილისი, უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2020, გვ. 8

ითვალისწინებს და უმთავრესი პრინციპის - სქესთა თანასწორუფლებიანობის რეალიზაციას გულისხმობს.²⁰

ფემინიზმი, როგორც კრიტიკული თეორია სიტუაციას აფასებს ქალის გადმოსახედიდან და გმობს მამაკაცების მიერ მონოპოლიზებულ საზოგადოებრივ ყოფას. ფემინიზმის თეორია კიდევ უფრო აქტუალური გახდა თანამედროვე საზოგადოებაში, როდესაც, გარკვეულწილად, განვითარების დონემ ცხადყო მასკულინური საზოგადოებრივი მოწყობის სტრუქტურის, სახელისუფლო ინსტიტუტებისა და კულტურული ნორმების შეცვლის საჭიროება. ისიც ფაქტია, რომ XVII საუკუნემდე საზოგადოებრივი ცნობიერება დაკანონებული იყო არისტოტელეს ავტორიტეტისაგან დავალებული ანთროპოლოგიური ჰიპოთეზით - „ადამიანის საზომი მამაკაცია“. თუმცა, დღეს ნათელია, სოციალურ-ფილოსოფიური და პოლიტიკური კონცეფციები უზრუნველყოფდა თანამედროვე ფემინისტური თეორიების ჩასახვას და ჩამოყალიბებას. ამასთან დაკავშირებით, რალა თქმა უნდა, აღსანიშნავია ჯონ ლოკის, ჟან-ჟაკ რუსოსა და ჯონ სტიუარტ მილის ლიბერალური ფილოსოფია, რომლის ფარგლებში ვითარდებოდა ადამიანის უფლებათა განმსაზღვრელი ფუნდამენტალური პრინციპები და თეორიები.

სოციალური კონსტრუქტივიზმი - ფემინისტები ტრადიციულად უპირისპირდებოდნენ იდეას, რომ ბიოლოგია ბედს განსაზღვრავს, ავლებდნენ რა მკვეთრ ზღვარს სქესსა და გენდერს შორის. „სქესი“ ამ შემთხვევაში გულისხმობს ბიოლოგიურ განსხვავებას მამაკაცებსა და ქალებს შორის. ეს განსხვავებები ბუნებრივია და შესაბამისად, უცვლელიც. ყველაზე მნიშვნელოვანი სხვაობები სქესთა შორის დაკავშირებულია რეპროდუქციულ ფუნქციასთან. გენდერი, მეორე მხრივ, წარმოადგენს კულტურულ ტერმინს. გენდერი არის სოციალური სქესი ანუ განსხვავება მამაკაცსა და ქალს შორის, რომელიც განპირობებულია არა ბიოლოგიური, არამედ სოციალური მოცემულობით (სპეციფიური სოციალური ფუნქციები საზოგადოებაში, კულტურული სტერეოტიპები და ა.შ.). სქესთა დიქოტომია კულტურის მიერაა მოდელირებული და დღესაც ასე გრძელდება.²¹ მამაკაცისა და ქალის სოციალურ როლებს თავად საზოგადოება ქმნის, მისთვის დამახასიათებელი კულტურული ნორმებითა და ფასეულობებით. ის ასახავს განსხვავებულ როლებს, რომელთაც

²⁰ Bussey K., Bandura A. (1999)“ Social cognitive theory of gender development and differentiation”, p. 19

²¹ შორე ე., ჰაიდერ კ. „ქალურობა, ფემინიზმი, სქესი და გენდერი“. თბილისი, 2001, გვ. 46

საზოგადოება მიაწერს მამაკაცებსა და ქალებს. გენდერული განსხვავებები, ჩვეულებრივ, „მასკულინურისა“ და „ფემინურის“ კონტრასტული სტერეოტიპებით ინერგება. როგორც სიმონა დე ბოვუარი ამბობდა - „ქალებს ქმნიან, ისინი არ იბადებიან“.²²

მიუხედავად ყოველივე ზემოთ თქმულისა, არსებობს მოსაზრებაც, რომ ქალი და მამაკაცი, როგორც ბიოსოციალური ფენომენი, ორობითი ადამიანის ბუნებით ხასიათდება, რაც გულისხმობს, რომ ისინი ბუნების ნაწილნი არიან და ამავე დროს განუყოფლად არის დაკავშირებული საზოგადოებასთან. ბიოლოგიური და სოციალური ადამიანი შერწყმულია და მხოლოდ ასეთ ერთიანობაში არსებობს იგი.²³

ფემინისტები თვლიან, რომ გენდერული თანასწორობის დასამკვიდრებლად აუცილებელ წინაპირობას წარმოადგენს ხალხში არსებული იდეების და სტერეოტიპების სწორი მიმართულებით ტრანსფორმაცია, რათა მოხდეს საზოგადოებაში ღრმად გამჯდარი იდეოლოგიების გარდაქმნა და სასურველი შედეგის დადება გენდერული თანასწორობის თვალსაზრისით.

მარქსიზმი - აღნიშნული თეორია მოისაზრებს კლასობრივ დაყოფას, სადაც მუშათა კლასი (პროლეტარიატი) განიცდის ექსპლოატაციას მაღალი კლასის წარმომადგენლების მხრიდან (კაპიტალისტები და ბურჟუაზიელები), ხოლო ქალთან მიმართებაში, მისი ექსპლოატაცია ხდება ორგვარად: ერთდროულად არის ქალიც და მუშაც. მაშასადამე, თავის მხრივ, ახდენს მუშათა კლასის ექსპლოატაციას, ხოლო გენდერულ თანასწორობასთან მიმართებაში - ქალის ჩაგვრას შემდეგი სახე აქვს: ქალი - დედა, ქალი - მოსამსახურე და ქალი - საზოგადო მოღვაწე. მარქსიზმის თანახმად, ქალი ორმაგად მუშაობს, მაგრამ მისი შრომა სათანადოდ ანაზღაურებული არ არის. ვინაიდან ქალის ექსპლოატაციის ძირითად ფორმად ითვლება საშინაო შრომა, რაშიც ნაგულისხმევია ფართოდ გავრცელებული მანიპულაცია და ყველაზე უჩინარი და მისტიფიცირებული ძალადობა, ქალმა ამისთვის ხელფასი მაინც უნდა მიიღოს და ქმრისგან დამოუკიდებელი გახდეს.²⁴

²² Cole N. L. "Global Capitalism Organizing Knowledge of Race, Gender and Class: The Case of Socially Responsible Coffee". California, 2008, p. 17

²³ Bakan D. "The duality of human existence". Chicago: Rand McNally, 1966, p. 61

²⁴ ჯავახიშვილი ნ. "ფემინისტური მიმართულებები, ფემინისტური და გენდერული მოძრაობა". იხ. <https://www.nplg.gov.ge>, უკანასკნელად იქნა გადამოწმებული 13.05.2021.

კვლევის მეთოდები

დისერტაციაში გამოყენებულია კვლევის ზოგად მეცნიერულ მეთოდებთან ერთად, თვისებრივი კვლევის მეთოდებიც.

- **ნარატიული და დესკრიფციული** - გულისხმობს თხრობით წყაროებს. აღნიშნული მეთოდი დაგვეხმარა ნაშრომში მასალების წარმოსადგენად და აგრეთვე გამოვიყენეთ გენდერისა და ფემინიზმის ისტორიული მიმოხილვისთვის;
- **ჩაღრმავებული ინტერვიუ** - ინტერვიუს სახეობა, ნაწილობრივ სტრუქტურირებული ინტერვიუ, რომელიც აგებულია რესპოდენტთა შეხედულებებისამებრ. გამოვიყენეთ გენდერულ პრობლემებზე მომუშავე სპეციალისტებთან და ექსპერტებთან;
- **შედარებითი ანალიზის მეთოდი** - სიტუაციური ანალიზის ერთ-ერთი შემადგენელი ნაწილია. „შედარებითი“ მეთოდის არსი მდგომარეობს მოძიებული ინფორმაციის სპეციფიურ ანალიზში, რომელიც მოვლენების შედარებას ემსახურება. გამოვიყენეთ საქართველოს, სომხეთისა და აზერბაიჯანის პოლიტიკურ პროცესებში ქალთა ჩართულობის შესადარებლად;
- **ივენტ-ანალიზი** - პოლიტიკური რეალობის შესწავლისთვის გამოვიყენეთ. ნაშრომში გამოყენებულია საქართველოს, სომხეთისა და აზერბაიჯანის ხელისუფლებების და სამოქალაქო საზოგადოებების ურთიერთობების დინამიკის ანალიზისთვის;
- კვლევაში ასევე გამოვიყენეთ პირველადი და მეორადი წყაროების **შინაარსობრივი ანალიზის მეთოდი**;
- პირველადი წყაროების კვლევის ფარგლებში მოვახდინეთ ოფიციალური დოკუმენტების, ანგარიშებისა და სამართლებრივი აქტების ანალიზი;
- მეორადი წყაროების ფარგლებში - ქართული და უცხოური სამეცნიერო ლიტერატურის შინაარსობრივი ანალიზი.

დისერტაციის თეორიული და პრაქტიკული მნიშვნელობა ძალზე არსებითია, რადგანაც სამხრეთ კავკასიის ქვეყნების საზოგადოების დემოკრატიზაციის პროცესში ქალთა პოლიტიკურ პროცესებში ჩართვის ხელისშემშლელი ფაქტორების შესწავლა მნიშვნელოვანია გენდერული თანასწორობის დასამკვიდრებლად. ამ შესწავლისა და კვლევის შედეგად გამოტანილი დასკვნები და რეკომენდაციები ხელს შეუწყობს საქართველოს, სომხეთისა და აზერბაიჯანის პოლიტიკურ პროცესებში ქალთა ჩართულობის შემაფერხებელი ფაქტორების აღმოფხვრას ან შემცირებას.

თემის თეორიული და პრაქტიკული მნიშვნელობა იმაში მდგომარეობს, რომ იგი გამოადგება ამ პრობლემაზე მომუშავე ყველა მეცნიერს, პრაქტიკოსს, ანალიტიკოსსა და გენდერული საკითხების ექსპერტებს, როგორც დამხმარე მასალა შესაბამისი პროფილის დისციპლინების ათვისებისას.

ჩვენი კვლევის საფუძველზე შეიძლება ჩატარდეს აღნიშნული პრობლემის უფრო ღრმა და კომპლექსური შესწავლა, მომზადდეს სასწავლო და სპეციალური კურსები. კვლევის მასალები შეიძლება გამოყენებულ იქნას გენდერულ საკითხებთან დაკავშირებით სახელმწიფო პოლიტიკის პრინციპების შემუშავებისას და შესაბამისი საკანონმდებლო აქტების მომზადებისას.

შეიძლება ითქვას, რომ ჩვენს დისერტაციაში არსებული მასალები და განზოგადებანი შეავსებს ქართულ სამეცნიერო ლიტერატურაში პოლიტიკური პროცესების გენდერული ასპექტის კონტექსტში არსებულ სიცარიელეს. ამასთანავე, შესაძლებელია შედეგების გამოყენება სასწავლო და კვლევით საქმიანობაში, უმაღლესი სასწავლებლების საბაკალავრო და სამაგისტრო პროგრამებში.

ნაშრომის მოცულობა და სტრუქტურა

სადოქტორო ნაშრომი „სამხრეთ კავკასიის ქვეყნების პოლიტიკური პროცესების გენდერული ასპექტი“ წარმოდგენილია A4-ფორმატში და მოიცავს 213 გვერდს.

ნაშრომი შედგება შესავლის, ოთხი ძირითადი თავის, 12 ქვეთავისა და დასკვნითი ნაწილისგან, რომელშიც შეჯამებული და არგუმენტირებულად დასაბუთებულია კვლევის შედეგები. ნაშრომის ბოლოში წარმოდგენილია გამოყენებული ლიტერატურის სია (180 გამოყენებული ლიტერატურა).

ნაშრომის ძირითადი შინაარსი

თავი I. გენდერული პრობლემების თეორიული და ისტორიული მახასიათებლები (ქვეთავები: I.I ფემინიზმი, როგორც კრიტიკული თეორია და გენდერი - ფემინიზმის განვითარების მნიშვნელოვანი ეტაპი I.II ქალთა პრობლემები საბჭოთა კავშირში და მათი თავისებურებები I.III გენდერული თანასწორობა, როგორც ცივი ომის შემდგომი პერიოდის აქტუალური პრობლემა).

დისერტაციის პირველი თავი ეთმობა საერთაშორისო ურთიერთობების თეორიების ანალიზს გენდერულ ჭრილში, რასაც ეყრდნობა არსებული ნაშრომი და მის ღირებულების ხარისხსაც განსაზღვრავს. კერძოდ, განმარტებულია ფემინიზმი, როგორც კრიტიკული თეორიის ერთ-ერთი წარმომადგენელი. უფრო მეტიც, საუბარია ფემინიზმის ცნების კონცეპტუალურ ანალიზსა და მისი წარმოშობის თავისებურებებზე, ამასთან, ფემინიზმიდან გენდერზე გადასვლის მნიშვნელოვან ეტაპზე. განხილულია საბჭოთა ქალის პრობლემების თავისებურებები და თანამედროვე საზოგადოების საბჭოთა მემკვიდრეობა, აგრეთვე ქალის ქცევის განსხვავებული ტიპი პოსტსაბჭოთა სივრცეში.

პირველი თავის პირველ ქვეთავში განხილულია კრიტიკული თეორიის არსი, ტიპოლოგია და მეთოდოლოგიური საფუძვლები. მიმოხილულია კრიტიკული თეორიის განშტოებები: ფემინიზმი, მარქსიზმი, სოციალური კონსტრუქტივიზმი, პოსტკონსტრუქტივიზმი და ფრანკფურტის სკოლა. ახსნილია თუ რატომ გამოიწვია ჩვენი დაინტერესება ფემინიზმმა და რა ფაქტორებმა უზრუნველყო მისი განსაკუთრებული საჭიროება თანამედროვე საზოგადოებაში. გამოდის, რომ აქცენტი გაკეთებულია ფემინიზმის, როგორც კრიტიკული თეორიის მრავალფუნქციური ცნების არსზე, შეხედულებებსა და მისწრაფებებზე.

საუბარია საერთაშორისო ურთიერთობათა დისციპლინაში მნიშვნელოვან წინ გადადგმულ ნაბიჯზე ანუ ფემინიზმის მხრიდან გენდერული თეორიის წანამდგრეობაზე, რომელსაც კარგი გამოძახილი აქვს გენდერული საკითხების წინ წამოწევის თვალსაზრისით, აგრეთვე მიმოხილულია გენდერი, როგორც სქესის სოციალური კატეგორია და კულტურული ნორმა.

პირველი თავის მეორე ქვეთავი ეხება საბჭოთა ქალის გენდერული ასპექტის თუ მისი სოციალური სტატუსის, როგორც ინტეგრალური მაჩვენებლის შესწავლასა და

ანალიზს. საუბარია საბჭოთა კავშირის ფენომენზე, წყობასა და მისწრაფებებზე. ამდენად, განხილულია სამი პერიოდი: ადრეული ბოლშევიკური ხანის ემანსიპატორული პოლიტიკა, სტალინური ეპოქა და ცივი ომის პერიოდი. ყურადღება გამახვილებულია საბჭოთა კავშირის კონსტიტუციასა და კანონებში ჩადებულ გენდერული თანასწორობის იდეებზე, რაც ემსახურებოდა ავტორიტარული რეჟიმის შემოსვას „დემოკრატიის მანტიით“. გარდა ამისა, განხილულია საბჭოთა კავშირის მიერ გატარებული დეკლარირებულ-პატერნალისტური პოლიტიკის დანიშნულება და, რაც მთავარია, ის ფორმალური თანასწორობა, რომელსაც კომუნისტური პარტია თავისი მიზნების რეალიზაციისათვის იყენებდა.

პირველი თავის მესამე ქვეთავში აღწერილია გენდერული თანასწორობა, როგორც საბჭოთა კავშირის დაშლისა და ცივი ომის შემდგომი პერიოდის აქტუალური პრობლემა. აღნიშნულია, რომ გენდერული თანასწორობის საკითხის წინ წამოწევა და აქტუალიზება განაპირობა ცივი ომის დასრულებამ, რადგან მსოფლიოში მეტნაკლებად სტაბილურობამ დაისადგურა, წინ წამოიწია ლიბერალური ღირებულების მნიშვნელობამ და, განსაკუთრებით, სტალინის პოლიტიკურ იდეალებზე დაფუძნებული მრავალეროვანი გაერთიანების დაშლამ, რომელმაც საზოგადოებაში რწმენა გააჩინა საბჭოთა რესპუბლიკების დემოკრატიზაციის გზის დადგომის ნამდვილობის თაობაზე, რომლის მნიშვნელოვანი ინდიკატორი გენდერული თანასწორობის დამყარებაა.

თავი II. პოსტსაბჭოთა საქართველოს პოლიტიკური განვითარება და მისი გენდერული თავისებურებები (ქვეთავები: II.I ქართველ ქალთა მდგომარეობა საბჭოთა საქართველოში II.II გენდერული თანასწორობის ეროვნული მექანიზმები II.III ქალთა პოლიტიკური აქტივობის აღქმის მახასიათებლები).

ნაშრომის მეორე თავში განხილულია ქართული სამოქალაქო საზოგადოების პოლიტიკური აქტივობის გენდერული განზომილება, ამასთან, ქართველ ქალთა პოლიტიკური მოღვაწეობის აღქმის მახასიათებლები და საქართველოს მიერ განხორციელებული ყველა ეროვნული მექანიზმი, რომლებიც მიზანმიმართულად იღწვიან ქალის ავანსცენაზე გამოჩენისა და გენდერული უთანასწორობის დასაძლევად.

მეორე თავის პირველი ქვეთავი ეთმობა ქართველი ქალების მდგომარეობის შესწავლას საბჭოთა საქართველოში. უფრო მეტიც, საუბარია თუ რა გავლენას ახდენდა

საბჭოთა კავშირში მიმდინარე პოლიტიკურ-ეკონომიკური მოვლენები თუ კონსტიტუცია ქართული საზოგადოების ცხოვრებაზე. აღწერილია საბჭოთა ქართველი ქალის მოდელი და მახასიათებელთა მთელი სპექტრი, აგრეთვე მათი დასაქმების არეალიც. ამასთანავე, ვეხებით გარდამავალი პერიოდის პოლიტიკურ და ეკონომიკურ რეფორმებს, რასაც ქალთა მდგომარეობის მკვეთრი გაუარესება მოჰყვა.

მეორე თავის მეორე ქვეთავში დეტალურად ჩაშლილი და გამოვლენილია ეროვნული მექანიზმები, რომლებიც საქართველოში გენდერული თანასწორობის დამკვიდრებას ემსახურება. ზემოაღნიშნული მექანიზმები ცდილობენ ქალთა უფლებების დაცვას, ქალთა პოლიტიკაში მონაწილეობის ინიცირებას, ქალთა დისკრიმინაციის და ძალადობის წინააღმდეგ ბრძოლას, ქალთა ეკონომიკური უფლებებისა და დამოუკიდებლობის დაცვას. საუბარია თუ რამდენად ეფექტურად მუშაობს აღნიშნული მექანიზმები და საჭიროებს დამატებითი ბერკეტების შემოღებას, რომ მოხდეს პროცესის უკეთ წარმართვა და მკაცრად სტრუქტურირებულ პატრიარქალურ სისტემაში მყოფი საზოგადოების ხსნა.

მეორე თავის მესამე ქვეთავში მიმოხილულია ქალთა პოლიტიკური აღქმის მახასიათებლები, უპირველეს ყოვლისა კი, პოლიტიკაში ქალის აღქმის სუბიექტური და ობიექტური მიზეზები. ყურადღება გამახვილებულია საზოგადოებრივ ცნობიერებაში არსებულ გარკვეულ ასიმეტრიაზე პოლიტიკურ ასპარეზზე მოღვაწე ქალისა და მამაკაცის როლის განსაზღვრის დროს, რაც, თავისთავად, გამოიხატება ქალის უნარებისა და შესაძლებლობების რთულად აღქმაში. ტრადიციულად, საუბარია, მეცნიერთა ძალისხმევის შესახებ, რომელიც საზოგადოებაში დამკვიდრებული „გენდერული სიბრმავის“ ახსნას ითვალისწინებს ტრადიციულ, სპეციალურ და ჰუმანიტარულ მეცნიერებებში.

თავი III. გენდერული თანასწორობის პრობლემები პოსტსაბჭოთა სომხეთში (ქვეთავები: III.I ქალის როლი სომხური საზოგადოების ცხოვრებაში (რეტროსპექტული ანალიზი) III.II ქალის როლი საბჭოთა სომხეთში III.III პოსტსაბჭოთა სომხეთის გენდერული პრობლემების თავისებურებები).

მესამე თავში გადმოცემულია სომეხი ქალის როლის დესკრიფციული ანალიზი საზოგადოების კონსოლიდაციისა და სახელმწიფოებრივი აღმშენებლობის პროცესში, აგრეთვე საბჭოთა და პოსტსაბჭოთა სომხეთისათვის დამახასიათებელი სირთულეები

და ის გენდერული გამოწვევები, რომლის წინაშეც იმყოფება თანამედროვე სომხური საზოგადოება.

მესამე თავის პირველი ქვეთავი ემსახურება სომეხი ქალის როლის შესწავლას რეტროსპექტულ ჭრილში. საუბარია ქალის უფლებრივ მდგომარეობასა და პოლიტიკურ პროცესებში მათი მონაწილეობის შემაფერხებელ ფაქტორებზე სომხური საზოგადოების ცხოვრებაში. ამასთანავე, გამოკვეთილია საზოგადოების ქალთა პოლიტიკური აღქმის მახასიათებლები.

მესამე თავის მეორე ქვეთავი ეთმობა საბჭოთა ქალის როლის განხილვას სომხურ საზოგადოებაში. საუბარია ფორმალურ თანასწორობის მიღმა არსებულ რეალობაზე. სახელდობრ, საბჭოთა კავშირის პერიოდში ქალისა და მამაკაცის თანაბარი უფლებების გამოცხადებაზე სამსახურებრივ და საგანმანათლებლო, ანდა სოციალურ-ეკონომიკურ ცხოვრებაში, რასაც საბჭოთა სომხეთში ქალების რეალური განთავისუფლება ვერ მოჰყვა და ისინი ორმაგი დატვირთვისა თუ სტრუქტურული დისკრიმინაციის წინაშე აღმოჩნდნენ. გარდა ამისა, ყურადღება გამახვილებულია საბჭოთა კავშირის დაშლით გამოწვეულ სრულიად ახალ გარდამტეხ ეპოქაზე, რადგან ამ პერიოდში დაირღვა წარსულში არსებული ღირებულებათა სისტემა და ვერ მოხერხდა ახალი თეორიული პარადიგმის შემუშავება, რასაც ქაოსური სიტუაცია და გარკვეული სირთულეები ახლდა.

მესამე თავის მესამე ქვეთავში საუბარია გარკვეულ ფაქტორებზე, რომლებიც სამომავლოდ უზრუნველყოფს სომხეთის რესპუბლიკის დემოკრატიულ ფასეულობებთან ზიარებას. კერძოდ, გენდერული უთანასწორობის აღმოფხვრა, მრავალწლიანი გაყინული კონფლიქტის კონსტანცია, ირაციონალური ცნობიერებისა და საზოგადოებაში ღრმად შესისხლხორცებული სტერეოტიპების დამსხვრევა და ა.შ. ამასთანავე, განმარტებულია პოსტსაბჭოთა სომხეთის გენდერული პრობლემების თავისებურებები და აღნიშნულია, რომ გენდერული თანასწორობა და ქალთა გაძლიერება, როგორც წესი, კვლავ წარმოადგენს პოსტსაბჭოთა სომხეთის ფუნდამენტურ პრობლემას, რადგან ქვეყანაში ჯერ კიდევ ძლიერია ქალების მიმართ დისკრიმინაციული, სოციალური და კულტურული ნორმები, არ არსებობს სამოქალაქო აქტიურობის ძლიერი ტრადიცია.

თავი IV: პოლიტიკური პროცესები პოსტსაბჭოთა აზერბაიჯანში და მისი გენდერული მახასიათებლები (ქვეთავები: IV.I ქალის როლის ევოლუციის ისტორიული ეტაპები IV.II ეროვნული მექანიზმები და გენდერული თანასწორობა IV.III ქალთა მონაწილეობა პოლიტიკურ პროცესებში და არსებული პრობლემები).

მეოთხე თავში გადმოცემულია აზერბაიჯანელი ქალის როლის რეტროსპექტული ანალიზი, რომელიც ქალის ფენომენს ინსტიტუციონალურ, კულტურულ და ისტორიულ კონტექსტში განიხილავს. ამასთანავე, განმარტებულია პოლიტიკურ პროცესებში ქალის როლის შემაფერხებელი ფაქტორები და მათი მოგვარების მიზნით შემუშავებული ეროვნული მექანიზმები.

მეოთხე თავის პირველ ქვეთავში განხილულია ქალის როლის ევოლუციის ეტაპები ისტორიულ ჭრილში. აღნიშნულია, რომ მიუხედავად საბჭოთა კავშირის მიერ ქალთა უფლებების დასაცავად გატარებული გენდერული პოლიტიკისა და თანასწორუფლებიანი იდეალების გავრცელების ხელშეწყობისა, ამ ყველაფერმა მხოლოდ ფორმალურად განამტკიცა გენდერული თანასწორობა. თუმცა დღეს ქალის ფენომენის ევოლუცია, ქალის გართულებული იერარქია და საზოგადოების ინტეგრაციის მექანიზმის შემუშავება გამოწვეულია პოლიტიკურ-სოციალური ცხოვრების განვითარების კანონზომიერებით.

მეოთხე თავის მეორე ქვეთავი ეთმობა აზერბაიჯანის საერთაშორისო საკანონმდებლო აქტების, ეროვნული მექანიზმების შესწავლასა და იდენტიფიცირებას. აღნიშნულია, თუ რატომ ვერ მოხერხდა გენდერული თანასწორობის პოზიტიური ფორმირება, ეროვნული კანონმდებლობისა და საერთაშორისო ვალდებულებების შესრულების მიუხედავად.

მეოთხე თავის მესამე ქვეთავში განმარტებულია აზერბაიჯანის პოლიტიკურ პროცესებში ქალთა მონაწილეობის ხელისშემშლელი რიგი პრობლემური სიტუაციები, რომლებმაც ქალის დევალვაცია გამოიწვიეს. მიმოხილულია ქალების აქტიური/პასიური მონაწილეობა პოლიტიკურ პროცესებში, შესაძლებლობების ცირკულაცია გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში და არსებული პრობლემები. ამასთანავე, საუბარია საბჭოთა პერიოდში არსებული კვოტების სისტემის გაუქმებაზე, რაც ქალთა წარმომადგენლობის კატასტროფულად შემცირების მიზეზი გახდა.

დასკვნა

დასკვნაში ნაჩვენებია კვლევის ძირითადი შედეგები, პასუხები საკვლევ კითხვებზე, ჰიპოთეზის დადასტურება და კონკრეტული რეკომენდაციები სამხრეთ კავკასიის რეგიონში გენდერული ბალანსის მიღწევისა და ქალთა პოლიტიკურ პროცესებში მონაწილეობის შემაფერხებელი ფაქტორების აღმოსაფხვრელად.

დღეს გენდერული ურთიერთობები განიხილება, როგორც მამაკაცებსა და ქალებს შორის საზოგადოებრივი ცხოვრების სხვადასხვა სფეროში (საზოგადოებრივ, პოლიტიკურ, ოჯახის და სხვ.) არსებული ურთიერთობების ერთ-ერთი ყველაზე უფრო მნიშვნელოვანი ასპექტი. გენდერული დიფერენციაცია და ასიმეტრია არსებობს ყველა საზოგადოებაში და კულტურაში, თუმცა კონკრეტული წარმოდგენა მასკულინურსა და ფემინურზე სხვადასხვა კულტურაში განსხვავებულია. ამიტომ გენდერული ურთიერთობა განიხილება, - წერს გიზელა ბოკი - როგორც სოციალური, პოლიტიკური და კულტურული სიდიდე, რომელიც არც არაისტორიულ ფენომენზე დაიყვანება და არც ერთადერთ „საწყის“ ან „იმამენტურ“ მიზეზამდე. აღსანიშნავია, რომ საზოგადოებრივმა მენტალიტეტმა, წლობით დამკვიდრებულმა გენდერული როლების აღქმამ განაპირობა ქალთა წარმატების ფრაგმენტული ხასიათი პოლიტიკურ ავანსცენაზე.

სამხრეთ კავკასია, იმ უძველეს სატრანსპორტო გზაგასაყარზე მდებარეობს, რომელიც ოდითგანვე აღმოსავლეთისა და დასავლეთის, ჩრდილოეთისა და სამხრეთის დამაკავშირებელ ხერხემალსა და ორი რადიკალურად განსხვავებული ცივილიზაციის - ქრისტიანული და მუსლიმური კულტურის დამაკავშირებელ ხიდს წარმოადგენდა, რომელმაც უდიდესი როლი იქონია ქვეყნის კულტურულ და სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებაზე.

სამხრეთ კავკასიის რეგიონში პოლიტიკური გადანაწილებისა და თუ მასზე კონტროლის შენარჩუნების ერთგვარი გამოხატულება გახდა 1922 წელს ბოლშევიკების მიერ დაარსებული ინტეგრაციული გაერთიანება - ამიერკავკასიის საბჭოთა ფედერაციული სოციალისტური რესპუბლიკა, რომელიც გარკვეულ პოლიტიკურ-იდეოლოგიურ პრინციპებს ეყრდნობოდა და ნათლად აფიშირებდა ბოლშევიკური რუსეთის მიზნებს კავკასიის რეგიონში. საბჭოთა რესპუბლიკები - საქართველო, სომხეთი და აზერბაიჯანი სწორედ ამიერკავკასიის საბჭოთა ფედერაციული

სოციალისტური რესპუბლიკის საფარველ ქვეშ აღმოჩნდნენ, რაც მოსკოვის მხრიდან „ტურბულენტური რეგიონის უფრო ეფექტიან მართვას უზრუნველყოფდა“.

საბჭოთა კავშირის დაშლითა და „ცივი ომის“ დასრულებით, კაცობრიობის ისტორიაში სრულიად ახალი, გარდამტეხი პერიოდის ათვლა იწყება. დასავლური ლიბერალური დემოკრატიის სოციალიზმზე გამარჯვებამ და სტალინის პოლიტიკურ იდეალებზე დაშენებული მრავალეროვნული გაერთიანების დანგრევამ, დასავლურ საზოგადოებას იმედი გაუჩინა, რომ საბჭოთა კავშირის სამართალმემკვიდრე - რუსეთის ფედერაცია და საბჭოთა კავშირში შემავალი ყოფილი რესპუბლიკები, ამჯერად, ნამდვილად გადავიდოდნენ დემოკრატიულ რელსებზე. თუმცა საქართველოში, სომხეთსა და აზერბაიჯანში დემოკრატიის განმსაზღვრელი ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ინდიკატორი - გენდერული თანასწორობა მიღწეულ ვერ იქნა.

განსხვავებული პოლიტიკური რეალობისა და გამოწვევების მიუხედავად, სამხრეთ კავკასიის რეგიონის წარმომადგენელი ქვეყნები დადგნენ მსგავსი გენდერული პრობლემების წინაშე, რაც გამოიწვია კონსერვატიულმა, ტრადიციებმა და კულტურულ ფასეულობებზე დაფუძნებულმა მსოფლმხედველობამ, სოციალ-კულტურულმა ღირებულებებმა, არსებულმა წინასწარგანწყობებმა, რაც ქვეყნის დემოკრატიულ ხარისხსა და ცხოვრების დონის მაჩვენებელზე პირდაპირპროპორციულად აისახება, აქედან გამომდინარე, სამხრეთ კავკასიის სამკუთხედი მიზანმიმართულად იღწვის ქალთა პოლიტიკური წარმომადგენლობის გაზრდისკენ. თუმცა, 2020 წელს კორონავირუსის პანდემიით გამოწვეული გლობალური ცვლილებების კვალდაკვალ, მსოფლიოში მნიშვნელოვანი გენდერული პარიტეტის კრიზისი მიმდინარეობს. აღნიშნული პროცესების ერთ-ერთი შემადგენელი ნაწილი, რა თქმა უნდა, სამხრეთ კავკასიის რეგიონიცაა, პანდემიამ კიდევ უფრო გაამძაფრა ის სოციალური, პოლიტიკური და ეკონომიკური უთანასწორობების პარალიზება, რომლებიც პანდემიის დაწყებამდეც არსებობდა. კორონავირუსის პანდემიის შემდეგ გენდერული თანასწორობის მიმართ მატულობს ინდეფერენტიზმი და სკეპტიციზმი, რადგან სახეზეა მატერიალური და მორალური რეგრესი.

რაც შეეხება პოსტსაბჭოთა საქართველოს, აზერბაიჯანის და სომხეთის შედარებას, 2018 წლის რევილუციის შემდეგ, სომხეთს აქვს გარკვეული წინსვლები გენდერულ ბალანსის დაცვასთან მიმართებაში, საქართველოსთან და აზერბაიჯანთან

შედარებით. სახელდობრ, საერთაშორისო გენდერული ინდექსი გვამცნობს, სომხეთის პარლამენტში მოღვაწე ქალები (23,48%) აჭარბებს, საქართველოსა (20.67%) და აზერბაიჯანში (17.36%) დასაქმებულ ქალთა მაჩვენებელს. 2017 წლამდე სამხრეთ კავკასიის რეგიონში პირველ ადგილს აზერბაიჯანი იკავებდა ქალთა პარლამენტში წარმომადგენლობის კუთხით, ხოლო 2020 წლის მონაცემების თანახმად, იგი რეგიონის ბოლო პოზიციას იკავებს. თუმცა, ისიც აღსანიშნავია, რომ ბოლო წლების მანძილზე ანუ 2016-2020 წლებში საქართველო, სომხეთი და აზერბაიჯანი უმნიშვნელო პროგრესს მაინც განიცდიან, კერძოდ, აზერბაიჯანი (16.80%-17.36%), საქართველო (16%-20.67%) და სომხეთი (10%-23.48%). რაც შეეხება მინისტრთა კაბინეტს, დღესდღეობით ყველაზე უკეთესი მდგომარეობა არის საქართველოში, სადაც 12-დან არის 4 მინისტრი ქალი, სომხეთში - 1/13, ხოლო აზერბაიჯანში არცერთი მინისტრი ქალი არ არის. გარდა ამისა, არ არსებობს ქალი გუბერნატორები სამხრეთ კავკასიის რეგიონის ქვეყნებში. აღსანიშნავია, ისიც რომ, საქართველოს მოქმედი პრეზიდენტი ქალია, აზერბაიჯანისა და სომხეთისგან განსხვავებით. თუმცა, პირველად დამოუკიდებელი აზერბაიჯანის ისტორიაში, ქალი იკავებს პარლამენტის სპიკერის თანამდებობას.

ფაქტობრივად, ქალის რეალიზება პოლიტიკურ სარბიელზე ძალზედ მნიშვნელოვანია პროგრესული, ცივილიზებული საზოგადოების განვითარებისთვის. საქართველოში, სომხეთსა და აზერბაიჯანში, ისევე, როგორც სხვა პოსტსაბჭოთა ქვეყნებში, დემოკრატიზაციის პროცესებმა ხელისუფლების ორგანოებში ქალების რაოდენობის კლება გამოიწვია, რაც ქართულ, სომხურ და აზერბაიჯანულ ცნობიერებაში პატრიარქალური, მორჩილებითი პოლიტიკური კულტურის ელემენტების მოჭარბებით აიხსნება. ეს განპირობებული იყო ტოტალიტარული წარსულით, გარდამავალი პერიოდის ავტორიტარიზმით, თუმცა რაოდენობის კლებამ ხარისხობრივ ზრდასთან მიგვიყვანა.

მასობრივ ცნობიერებაში არსებული სტერეოტიპი ქალის პოლიტიკაში აღქმის თაობაზე ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ბარიერია, რაც ხელს უშლის ქალების სოციალურ-პოლიტიკურ აქტიურობას და პროფესიულ თვითრეალიზაციას, მაგრამ სოციოლოგიური გამოკვლევების შედეგები ადასტურებენ, რომ ეს სტერეოტიპი სულ უფრო სუსტდება.

მიუხედავად სამხრეთ კავკასიის რეგიონში გატარებული არაერთი პოზიტიური ცვლილებებისა, პოლიტიკის სფეროს დომინანტებად კვლავ მამაკაცები რჩებიან. ქალები არ არიან თანაბრად წარმოდგენილი პოლიტიკურ და ეკონომიკურ ელიტაში, ნომინალურია ქალთა წარმომადგენლობა პარლამენტში. არსებული მდგომარეობისა და ბარიერების დასაძლევად მნიშვნელოვანია განვერიდოთ საერთო დებატების ჩარჩოებს და ეფექტური პოლიტიკური მექანიზმების გენერირებაზე ვკონცენტრირდეთ, რაც პოლიტიკაში ქალთა წარმომადგენლობის გაზრდის დასაბამი გახდება. ზემოაღნიშნული პროცესი უნდა იდგეს პოლიტიკური პარტიების, სამოქალაქო საზოგადოების ჯგუფებისა და სახელისუფლებო ინსტიტუტების ერთიანობაზე.

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ სამხრეთ კავკასიის ქვეყნებში არსებითად იცვლება ვითარება. თანამედროვე საზოგადოების ტრანსფორმაცია გულისხმობს მის დემოკრატიზაციასა და ჰუმანიზაციას, რომლის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი კომპონენტი არის გენდერული თანასწორობა. კერძოდ, ქალთა პოლიტიკაში ჩაბმის პროცესი პროგრესული, ცივილიზებული საზოგადოების განვითარების ტენდენციის მაჩვენებელია. მამასადამე, ცივილიზებული პოლიტიკური კულტურის ქვეყნებში - საქართველოში, სომხეთსა და აზერბაიჯანში დაწყებულია „პოლიტიკის ფემინიზაცია“. სულ უფრო ხშირად წინა პლანზე გამოდის ე.წ. „სათათბირო დემოკრატია“, ხოლო ამოსავალ პრინციპებად გვევლინება თანასწორობა პოლიტიკურ სფეროში, ხელისუფლების გადანაწილება, უარის თქმა წმინდა მამაკაცურ წარმომადგენლობაზე, პოლიტიკის ჰუმანიზაცია და დემოკრატიზაცია. ასე რომ, ქალებს შესაძლებლობა აქვთ, მრავალფეროვნება და ზნეობრივი საწყისი შეიტანონ პოლიტიკაში.

მაგრამ ასეთ გარდაქმნათა გზაზე ბევრი დამაბრკოლებელი მიზეზია. იმის გაფიქრებაც კი, რომ ქალები შეიძლება მონაწილეობდნენ ცხოვრების ყველა სფეროში, განსაკუთრებით ისეთებში, სადაც მხოლოდ ძლიერი და მკაცრი მამაკაცები საქმიანობენ, მათ მძაფრ წინააღმდეგობას იწვევს. მიუხედავად გარკვეული წინსვლისა ქალების პოლიტიკაში ცირკულირება-რეკრუტირების თვალსაზრისით, ქართულ, სომხურ და აზერბაიჯანულ საზოგადოებას უფრო ხანგრძლივი გზა აქვს გასავლელი რეალური თანასწორობის დასამკვიდრებლად.

ისტორიული გამოცდილებაც მოწმობს: იმის გამო, რომ ქალებმა მიიღეს განათლება, დაიწყეს შრომა წარმოებაში, გამოიყენეს თავიანთი პოლიტიკური

უფლებები, საზოგადოებამ მხოლოდ მოიგო. შემდგომი ნაბიჯი ქალების წინსვლაში ახალი სოციალურ-პოლიტიკური როლის ათვისებასა და ყველა დონეზე მმართველობაში მონაწილეობის მიღებაშია.

განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს იმ ფასეულობათა სისტემის დამუშავება და განვითარების ტექნოლოგიის დანერგვა, რომელიც უზრუნველყოფს ინიციატივიანი, სუვერენული, გონიერი ქალის ჩამოყალიბებას. ასეთი სოციალური ტექნოლოგიების მოთხოვნილება გამოწვეულია რადიკალურად შეცვლილი სოციო-კულტურული პროცესებისადმი ადაპტაციის დაჩქარების უზრუნველყოფის აუცილებლობით. ქალებისთვის ეს ტექნოლოგიები უნდა ითვალისწინებდეს მათი სოციალური მდგომარეობის სპეციფიკას და მასობრივ ცნობიერებაში ისეთი გენდერული სტერეოტიპების ბატონობას, რომლებიც ქალთა თვითრეალიზაციის სფეროებს ზღუდავს.

საქართველოში, სომხეთსა და აზერბაიჯანში გენდერული თანასწორობის დასამყარებლად და პოლიტიკაში ქალთა მონაწილეობის წასახალისებლად, რაც დღევანდელი დემოკრატიული საზოგადოების ერთ-ერთი შემადგენელი ნაწილია, მიზანშეწონილი იქნება შემდეგი რეკომენდაციების მხედველობაში მიღება:

- ფულადი სახსრების დეფიციტი, როგორც უკვე აღინიშნა, მნიშვნელოვნად დამაბრკოლებელი ბარიერია ქალთა აქტივობისთვის. აქედან გამომდინარე, მნიშვნელოვანია სპეციალური მხარდამჭერი პროგრამების შემუშავება, რომლებიც ფოკუსირდებიან გრანტების გაცემაზე. მსგავსი ფონდებით მსოფლიოს არაერთი ქვეყანა იწონებს თავს. მაგალითისთვის, ამერიკის შეერთებულ შტატებში არსებული „ემილის ლისტი“, რომელიც 1985 წელს დაარსდა. მისი მიზანია ქალთა რეკრუტირება და ფინანსურად უზრუნველყოფა;
- საკანონმდებლო ბაზის ექსპერტიზა;
- სახელმწიფო ინსტიტუციური მექანიზმების ფორმირება და უწყებათა სამოქმედო გეგმაში გენდერული პარამეტრების, როგორც საინდიკატორო ფაქტორის შეტანა;
- გენდერული სტატისტიკის გაუმჯობესება;

- ქალთა პროფესიული მონაცემების ბაზის შექმნა, რომელიც ქალთა არასამთავრობო ორგანიზაციებს მისცემს საშუალებას, რომ სათანადო კადრებს რეკომენდაციები მისცეს ვაკანსიების დასაკავებლად;
- პრეზიდენტის აპარატში ქალთა დასაქმების მიზნით კომისიის შექმნა, რომელშიც არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლებიც შევლენ;
- ქალთა ჩართვა სამშვიდობო მოლაპარაკებებში;
- ქალთა სამართლებრივი და პოლიტიკური განათლების ამაღლება;
- საზოგადოების ინფორმაციულობის ზოგადი დონის ამაღლება, რაც გულისხმობს ქალთა სამოქალაქო აქტივობასა და პოლიტიკაში ჩართვის საჭიროების შეცნობას, გენდერული თანასწორობის ხელშესაწყობად საგანმანათლებლო პროგრამების ინიცირება;
- სპეციალური ზომების გატარება და პოლიტიკურ პარტიებისათვის ხელის შეწყობა, იმისთვის, რომ ქალები განიხილებოდნენ თავიანთი პარტიების ღირსეულ რესურსად, კერძოდ, გამოკვლეული იქნეს პოლიტიკური პარტიების პროგრამები გენდერული თანასწორობის ქრილში და ხელი შეეწყოს შიდაპარტიულ დემოკრატიას, რათა მოხდეს პოლიტიკური პარტიების სტიმულირება გენდერულად დაბალანსებული სიების შედგენისათვის;
- საარჩევნო კანონმდებლობა გენდერული თანასწორობის შესახებ მოყვანილი იყოს შესაბამისობაში ევროპულ სტანდარტებთან;
- ხელი შეეწყოს გენდერული ბალანსის მიღწევას საარჩევნო ადმინისტრაციებში, უპირველეს ყოვლისა, ცენტრალურ საარჩევნო კომისიაში;
- სპეციალური კომისიის დაარსება, რომელიც მიზანმიმართული იქნება ქალთა დასაქმებისა და პოლიტიკურ საქმიანობაში ჩართვის კონტროლისაკენ;
- მოხდეს მომავალი ქალი კანდიდატების ხელშეწყობა მათი უნარ-ჩვევების გაძლიერებისა და ძლიერი პოლიტიკური პროგრამების შემუშავების გზით;
- მასმედიისა და არასამთავრობო ორგანიზაციების აქტიური მუშაობა მოსახლეობის მიერ დემოკრატიული პოლიტიკური ღირებულებების, მათ შორის გენდერული თანასწორობის ათვისების საქმეში;
- საზოგადოებრივად და პოლიტიკურად აქტიური ქალების პოპულარიზაცია და შემდგომი ხელშეწყობა.

ინფორმაცია ნაშრომის აპრობაციის შესახებ

კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის სოციალურ მეცნიერებათა ფაკულტეტის საგამოცდო კომისიაში დაცულ იქნა სამი კოლოკვიუმი და ერთი სემინარი.

სამი კოლოკვიუმი (თითოეული არის სადისერტაციო ნაშრომის ნაწილი)

კოლოკვიუმი #1 - გენდერული პრობლემების თეორიული და ისტორიული მახასიათებლები.

კოლოკვიუმი #2 - პოსტსაბჭოთა საქართველოს პოლიტიკური განვითარება და მისი გენდერული თავისებურებები.

კოლოკვიუმი #3 - გენდერული თანასწორობის პრობლემები პოსტსაბჭოთა სომხეთში, პოლიტიკური პროცესები პოსტსაბჭოთა აზერბაიჯანში და მისი გენდერული მახასიათებლები.

თემატური სემინარი (ეძღვნება დარგის/ქვედარგის აქტუალურ საკითხს და არ წარმოადგენს სადისერტაციო თემის ნაწილს)

1. პოლიტიკური კულტურა.

სადისერტაციო ნაშრომის ძირითადი შინაარსი გამოქვეყნებულია შემდეგ პუბლიკაციებში:

სტატიები:

1. „ქალთა ორგანიზაციების როლი ქართულ-აფხაზური კონფლიქტის დარეგულირებაში“. ჟურ. — საერთაშორისო-სამეცნიერო ჟურნალი „ახალი ეკონომისტი“. ISSN 1512-4649. 1. 2021 წ. გვ. 84-87. *(ქართულ ენაზე). თბილისი, საქართველო;*
2. „გენდერული თანასწორობის პრობლემები საბჭოთა კავშირში“. ჟურ. — რეფერირებადი საერთაშორისო სამეცნიერო ჟურნალი „პოლიტო/LOGOS“. III

გამოცემა. კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტი. ტომი 3. ISSN 2667-9167. 2021წ. გვ. 193-201. *(ქართულ ენაზე). თბილისი, საქართველო;*

3. „ქალთა მდგომარეობა საბჭოთა სინამდვილეში“. ჟურ. — ბალტიის სამეცნიერო ჟურნალი — "შავი ზღვა". აკადემიური კვლევების სამეცნიერო ჟურნალი. ISSN 1613-5817. 2021 წ. გვ. 59-63. *(ინგლისურ ენაზე). ტალინი, ესტონეთი;*
4. „პოლიტიკურ პროცესებში ქალთა მონაწილეობის შემაფერხებელი ფაქტორები“. ჟურ. — ბალტიის სამეცნიერო ჟურნალი — "შავი ზღვა". აკადემიური კვლევების სამეცნიერო ჟურნალი. 2020 წ. გვ. 168-170. *(ინგლისურ ენაზე). ტალინი, ესტონეთი.*

საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციები:

1. „პოლიტიკურ პროცესებში ქალთა მონაწილეობის შემაფერხებელი ფაქტორები“. I საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული ვირტუალური კონფერენცია — „მეცნიერება და ტექნიკა თანამედროვე საზოგადოებაში: პრობლემები, პროგრესი და გადაჭრის გზები“. კვლევის, განათლებისა და ტრენინგის საერთაშორისო ცენტრი, 26-27/09/2020. *(იზმირი, თურქეთი);*
2. „ქალთა მდგომარეობა კოვიდ-19-ის პირობებში: გამოწვევები და საუკეთესო პრაქტიკა“. საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია - „კოვიდ-19-ის გავლენა საერთაშორისო სისტემაზე“. საქართველოს საპატრიარქოს წმიდა ანდრია პირველწოდებულის სახელობის ქართული უნივერსიტეტი. 28/05/2021. *(თბილისი, საქართველო).*

Caucasus International University

Faculty of Social Sciences

Doctoral Educational Program in Political Sciences

Right of Authorship

Ketevan Jojishvili

**Gender aspect of political processes in the
countries of South Caucasus**

Abstract dissertation Presented for the degree of Doctor of Political Science

Tbilisi, 0142, Georgia

2022

Scientific Supervisor:

Tamar Kiknadze

Doctor of Political Science, Associate Professor of the Caucasus International
University

Official reviewers:

Ketevan Jjeishvili

Doctor of Political Science, Associate Professor of the Georgian Technical
University

Eka Beraia

Doctor of American Studies, Assistant Professor of the Caucasus
International University

The defense of the dissertation will take place on January 31, 2022, at 14:00 pm, in the Dissertation Council of the Caucasus International University Faculty of Social Sciences.

Address: 0141, Tbilisi, Chargali Street N 73, Caucasus International University, Building I, Room 305.

The dissertation is available in the library of the Caucasus International University.

Secretary of the Dissertation Board **Petre Mamradze**, Associate Professor of the Caucasus International University.

Annotation

The dissertation is dedicated to the study of the gender aspect of political processes on the example of the South Caucasus. In particular, the example of Georgia, Armenia and Azerbaijan to identify the characteristics of gender issues in the context of political processes, which is vital for each state on the path to communion with democratic values. In addition, the existing paper was pitched in a positive nuance by using a method of comparative analysis, which provides a common gender picture in the political reality of the South Caucasus region, which is accompanied by a whole range of gender equality problems in Georgia, Armenia and Azerbaijan.

The present thesis consists of 213 pages and includes an introduction, four chapters, and 12 subchapters. In a conclusion, the results of the research are summarized. The dissertation presents a summary, a brief analysis of each chapter and subchapters, in Georgian and English languages. A list of bibliography is presented at the end of the work (literature used — 180).

The introduction substantiates the relevance of the research topic. The purpose of the research, objectives, hypothesis, research subject and object, theoretical-methodological fundamentals are given. The scientific novelty and the information base of the paper are shown.

The first chapter is devoted to the analysis of theories of international relations in the terms of gender, on which the existing paper is based and also determines the degree of its value. In particular, feminism is defined as one of the representatives of critical theory. Moreover, we are talking about the conceptual analysis of the concept of feminism and the peculiarities of its origin, as well as the important stage of the transition from feminism to gender. The peculiarities of Soviet women's problems and the Soviet legacy of modern society, as well as the different types of women's behavior in the post-Soviet space are discussed.

In the first subchapter of the first chapter there is discusses the essence, typology, and methodological fundamentals of critical theory. The branches of critical theory are reviewed: feminism, Marxism, social constructivism, postconstructivism, and the Frankfurt School. There is explained why feminism excited our interest and what factors provided its special need in modern society. It turns out that the emphasis is on the essence, views and aspirations of the multifunctional concept of feminism as a critical theory.

The talk is about an important step forward in the discipline of international relations, or the prefix of gender theory by feminism, which has a good response in terms of raising gender issues, and there is also reviewed gender as a social category of gender and cultural norm.

The second subchapter of the first chapter deals with the study and analysis of the gender aspect of the Soviet woman. The talk is about the phenomenon, structure and aspirations of the Soviet Union. Three periods are considered: the emancipatory policy of the early Bolshevik era, the Stalinist era, and the Cold War period. The focus is on the ideas of gender equality provided in the Soviet Constitution and laws, which served to clothe an authoritarian regime with a "mantle of democracy." At the same time, the purpose of the declared-paternalistic policy pursued by the Soviet Union and the formal equality used by the Communist Party to achieve its goals are discussed.

In the third subchapter of the first chapter there is described gender equality as an actual problem in the post-period of collapse of the Soviet Union and Cold War. It is noted that the issue of gender equality was raised and actualized due to the end of the Cold War, because the world has more or less stabilized and the importance of liberal value has been brought forward and also the disintegration of a multinational union based on Stalin's political ideals, which instilled in the society a belief in the authenticity of the path to democratization of the Soviet republics, an important indicator of which was the establishment of gender equality.

In the second chapter there is discussed the gender dimension of the political activity of Georgian civil society, as well as the characteristics of the perception of Georgian women's political activity and all national mechanisms implemented by Georgia aimed at establishing gender parity and women's appearance on the Proscenium.

The first subchapter of the second chapter is devoted to the study of the situation of Georgian women in Soviet Georgia. Moreover, the talk is about whether what impact had the current political and economic events in the Soviet Union and the Constitution on the life of Georgian society. The model of a Soviet Georgian woman and the whole range of characteristics are described, as well as the area of their employment. At the same time, we are talking about the political and economic reforms of the transformation period, which were followed by a sharp deterioration in the situation of women.

The second subchapter of the second chapter describes the national mechanisms that serve the establishment of gender equality in Georgia. The above mechanisms seek to protect women's rights, initiate women's participation in politics, combat discrimination and violence against women, and protect women's economic rights and independence. It discusses how effectively these mechanisms work and the need to introduce additional leverage to better manage the process and save a society in a strictly structured patriarchal system.

The third subchapter of the second chapter reviews the characteristics of women's political perception and the subjective and objective reasons of women's perception in politics. The focus is on certain asymmetries in the public consciousness when defining the roles of women and men acting in the political arena, which is reflected in the difficult perception of women's skills and capabilities.

The third chapter presents a descriptive analysis of the role of the Armenian woman in the process of society consolidation and state-building, as well as the difficulties typical of Soviet and post-Soviet Armenia and the gender challenges facing modern Armenian society.

The first subchapter of the third chapter serves to study the role of the Armenian woman in a retrospective context. The talk is about the legal status of women and the factors hindering their participation in the political processes in life of the Armenian society. In addition, the characteristics of the political perception of women in society are highlighted.

The second subchapter of the third chapter is devoted to the role of the Soviet woman in Armenian society. We are talking about a reality beyond formal equality. Namely, during the Soviet era, the proclamation of equal rights for women and men in work, education and socio-economic life, which did not lead to real liberation of women in Soviet Armenia, and they faced double burden or structural discrimination. At the same time, the focus is on a completely new epoch caused by the collapse of the Soviet Union, as in this period the value system existed in the past was broken and a new theoretical paradigm failed to be developed, what was accompanied by a chaotic situation and some difficulties.

The third subchapter of the third chapter discusses certain factors that will ensure the introduction with the democratic values of the Republic of Armenia in the future. In particular, the elimination of gender inequality, the establishment of many years of frozen conflict, the breaking of irrational consciousness and stereotypes absorbed in society, etc. In addition, the

peculiarities of gender problems in post-Soviet Armenia are explained and it is noted that gender equality and women's empowerment is still a fundamental problem in post-Soviet Armenia, as discriminatory social and cultural norms against women are still strong in the country, there is no strong tradition of civic activity.

The fourth chapter presents a retrospective analysis of the role of the Azerbaijani woman, which discusses the phenomenon of women in an institutional, cultural and historical context. In addition, the factors hindering the role of women in political processes and the national mechanisms developed to address them are explained.

The first subchapter of the fourth chapter discusses the stages of the evolution of the role of women in a historical context. It is noted that despite the gender policy pursued by the Soviet Union and the promotion of equal ideals for the protection of women's rights, all of this only formally reinforced gender equality. However, today the evolution of the female phenomenon, the complicated hierarchy of women and the development of a mechanism for social integration are caused by the regularity of the development of political and social life.

The second subchapter of the fourth chapter is devoted to the study and identification of the international legislative acts and national mechanisms of Azerbaijan. It explains why the positive formation of gender equality has not been achieved, despite the fulfillment of national legislation and international obligations.

The third subchapter of the fourth chapter explains a number of problematic situations that have hindered women's participation in the political process in Azerbaijan, which have led to the devaluation of women. The active / passive participation of women in political processes, the circulation of opportunities in the decision-making process and the existing problems are reviewed. In addition, there is talk of abolishing the quota system existed in the Soviet period, which led to a catastrophic decline in women's representation.

There are discussed the views on the role of Georgian, Armenian and Azerbaijani women in the development of statehood and social integration process, and the results of an empirical research - experts' survey are presented.

The conclusion provides general results and recommendations of the research, which, if taken into account and implemented through appropriate measures, can eliminate or reduce gender problems in the countries of the South Caucasus region, which is an important

precondition for the development of a stable democracy. It turns out that the results of the research will make a significant contribution to the consolidation of democracy in the countries of post-Soviet South Caucasus, where democratic values will become as established and shared rules and there will be less risk of the state deviating to authoritarianism. In addition, the above recommendations will help to set new value priorities, which in turn will ensure a radical change in the core values of citizens that are basic of their mentality.